

Babicz, Józef

"Polacy na szlakach morskich świata", Jerzy Pertek, Wrocław 1957 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 4/1, 202-203

1959

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

druku *De insulis inventis*. Biblioteki Kórnickiej i w tłumaczeniu jego na język polski¹⁷. Przedstawia ona nawę i jest kopią ryciny Gerarda Rerwicha (Rewicha) zdobiącej wspomnianą już *Peregrynację* Breydenbacha. W wydawnictwach historycznych należy korzystać z ikonografii znajdującej się w kraju, a dopiero gdy to jest niemożliwe — ze źródeł współczesnych lub starodruków zagranicznych.

Te same uwagi dotyczą posługiwania się tłumaczeniami książek obcych. Kozłowski korzystał np. przy opracowywaniu książki z włoskiego wydania *Podboju mórz* Van Loona, gdy istnieje tłumaczenie polskie z 1939 r. W ten sposób ominął okazję wskazania polskiemu czytelnikowi dalszej literatury przedmiotu.

VIII

Kończąc przegląd krytyczny *Dziejów okrętu* trzeba bezstronnie stwierdzić, że praca Bolesława Kozłowskiego jest pozycją wartościową, pierwszą krajową obszerną próbą monograficzną, usiłującą przedstawić rozwój statku w zasięgu powszechnym. Zastrzeżenia i liczne uwagi wysunięte pod adresem książki zostały podyktowane celami, o których była mowa. Ze stanowiskiem moim autor może się nie zgodzić. Jeżeli zajmuje stanowisko — niech go broni. Obawiam się, że na razie nie reprezentuje żadnego prócz wiary w to, co napisali wybrani przez niego autorzy. Recenzja, tak jak poprzednio recenzja książki Crabbego — na przykładzie pracy Kozłowskiego — określiła dość wyraźnie zadania krytyki nautologicznej w zakresie tworzenia nowego typu książki morskiej. Ukazała też bez niedomówień tym, którzy podjąć będą chcieli trud szukania nowych dróg, że kryteria stawiane przez nautologię wymagają od badaczy opracowujących tematy wchodzące w zakres tej specjalności, od krytyków i autorów-popularyzatorów, rozległych studiów i gruntownej znajomości dorobku wydawniczego.

Jest rzeczą zrozumiałą, że przez dłuższy jeszcze czas ukazywać się będą wydawnictwa starego typu, a autorzy bronić będą wygodnych pozycji, zastępując się maksymą: jeżeli chcesz się czegoś nauczyć, napisz o tym książkę.

Władysław Antoni Drapella

Jerzy Pertek, *Polacy na szlakach morskich świata*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1957, s. 662.

Tematem tego obszernego dzieła nie jest wyłącznie — jak pisze autor — „historia polskiego podróżnictwa morskiego“, lecz „polskie tradycje morskie“ w ogóle (s. VIII). Stąd też prześlędzony zostaje w nim kontakt z morzem w ciągu około tysiącletniego okresu państwowości polskiej i ukazani są Polacy na wszystkich niemal szlakach morskich. Polacy występują na morzu nie tylko w okresie względnie korzystnej koniunktury gospodarczej i politycznej Polski, kiedy wchodziła ona z państwami zamorskimi w stosunki handlowe,

¹⁷ List Krzysztofa Kolumba o odkryciu Ameryki. W polskim przekładzie ogłosił dr Z. Celichowski. Poznań 1892.

(a nawet dynastyczne, np. ze Szwecją za czasów panowania dynastii Wazów) ale również w czasie walk niepodległościowych w XIX stuleciu, powodujących liczne emigracje polityczne rzucające na szlaki morskie wielu Polaków.

Książka ta jednakże odsłania rąbek dziejów narodu polskiego od strony jego kontaktu z morzem, ukazując jego łączność poprzez morzę z innymi narodami oraz udział Polaków w doniosłych wydarzeniach w historii powszechnej. Udział ten datuje się już od czasów wypraw krzyżowych w XIII wieku, następnie uwidacznia się podczas wielkich odkryć pod koniec XV i w ciągu XVI stulecia, w wieku XVII i XVIII w kontaktach handlowych z ważniejszymi portami północnej Europy, w wieku XIX w wyprawach legionów napoleońskich do Egiptu i San Domingo oraz w działalności Polaków na niwie nauki obcej, jak np. Jana Kubarego, znanego zbieracza aksonatów dla niemieckich muzeów etnograficznych, lub Ignacego Domeyki, pracującego długo w służbie chilijskiej nauki.

Szczególną wartość posiada oświecenie za B. Olszewiczem postaci i Garparo de Gamy — Żyda polskiego pochodzenia, doradcy i uczestnika wypraw Vasca da Gamy i Cabrala — o którym wiadomości zebrali już uczeni niemieccy, w tym również Aleksander Humboldt, a następnie takich polskich uczonych jak Arctowski i Dobrowolski, uczestników kierowanej przez Gerlache'a wyprawy na Antarktydę, Stefana Rogozińskiego — zasłużonego badacza Kamerunu i Pawła Strzeleckiego — badacza Australii. Jednakże większą część książki zajmują nie relacje z życia i działalności badaczy naukowych na polu geografii i etnografii, lecz w ogóle podróże morskie wybitnych Polaków, jak np. Mickiewicza, Kościuszki i Pułaskiego — bohaterów o wolność Stanów Zjednoczonych, Niemcewicza i Sienkiewicza, Józefa Konrada Korzeniowskiego — powieściopisarza-marynisty.

Ścisłe trzymanie się materiału źródłowego a jednocześnie ujęcie treści w lekką formę nadaje pracy wysoką wartość naukową i literacką. Zainteresowanie czytelnika potęgują liczne (235) i celowo dobrane ilustracje.

Józef Babicz

J. N. Czerniak, *Oczerki po istorii kirpicznogo proizwođstwa w Rossii, X — naczala XX wiewow*. Pod ogólną redakcją prof. P. M. Łukjanowa. Promstrojizdat, Moskwa, 1957, s. 168.

Liczba publikacji z zakresu historii wytwarzania różnych materiałów budowlanych w żadnej mierze nie odpowiada ani współczesnemu znaczeniu tej gałęzi przemysłu dla gospodarki narodowej, ani ogólnemu zadaniu poznawania doświadczeń minionych epok w celu udoskonalenia obecnej produkcji i dla dobrej przyszłości. To decyduje o zainteresowaniu, z jakim wśród szerokich kręgów czytelników spotyka się każda nowa publikacja na ten temat, w tej liczbie również omawiana praca.

Autor książki zamieszczał już na łamach czasopisma „Stiekló i Kieramiłka” artykuły dotyczące wytwarzania cegły w starożytnej Rusi w okresie od X do XIII wieku (nr 12/1952), w państwie rosyjskim na przestrzeni XV—XVII wie-